

AFRİKA'DA YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI: ULUSLARARASI ÜNİVERSİTE SIRALAMA SİSTEMLERİ BAĞLAMINDA BİR İNCELEME

THE UNIVERSITIES IN AFRICA: A REVIEW IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL UNIVERSITY RANKING SYSTEMS

Yıl 1, Sayı 1, ss.42-69.

Year 1, Issue 1, pp.42-69.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Article Type: Research Article

Geliş Tarihi: 16.12.2020

Submitted: 16.12.2020

Kabul Tarihi: 15.01.2021

Accepted: 15.01.2021

Atıf Bilgisi / Reference Information

Koç, H. İ. (2021). Afrika'da Yükseköğretim Kurumları: Uluslararası Üniversite Sıralama Sistemleri Bağlamında Bir İnceleme. *Africana-İnönü Üniversitesi Uluslararası Afrika Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 42-69.

Halil İbrahim KOÇ

Öğretim Görevlisi, İnönü Üniversitesi, Türkiye.

halil.ibrahim.koc01@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-9536-7627

Öz

Küresel rekabet koşullarında bir ülke veya bölgenin üniversitelerinin uluslararası sıralamalardaki konumu, o ülke veya bölgenin stratejik anlamda gücünü gösteren önemli bir parametredir. Nitekim ülkelerin yükseköğretim alanında sahip olduğu politikalar, bu anlayış çerçevesinde biçimlenmekte ve devletlerin stratejik planlarının parçası olmaktadır. Bu anlayıştan hareketle bu çalışmada küreselleşen dünyada önemli bir stratejik konuma sahip olan Afrika kıtasındaki yükseköğretim kurumlarının mevcut durumu ve uluslararası sıralama sistemlerindeki konumları incelenerek, kıtanın yükseköğrenim alanında sahip olduğu mevcut potansiyeli ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışmada nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan doküman analizi esas alınmıştır. Çalışmada öncelikle uluslararası yükseköğrenim rehberi Unirank'ın güncel verileri ışığında, Afrika'daki üniversite sayılarının kıta genelinde ülke ve bölgelere göre dağılımı belirlenmiştir. Çalışmanın ikinci aşamasında ise üniversiteleri çeşitli göstergelere göre sıralayan 6 uluslararası sıralama sisteminin web sayfalarında yayımladıkları güncel listeler incelenerek Afrika kıtasında bulunan üniversitelerin uluslararası sıralamalardaki konumu ortaya çıkarılmıştır. Bu sıralama sistemlerinden THE, ARWU, QS, CWUR ve Türkiye menşeli URAP'ın son 3 yıllık dönemde yaptıkları sıralamalar değerlendirilirken; sıralama listelerini her yıl güncelleyerek yayımlaması ve web sayfasında eski sıralamalara yer vermemesi nedeniyle Webometrics'in sadece 2020 yılı sıralaması incelenmiştir. Çalışma sonucunda Afrika kıtasında bulunan üniversitelerin ülke ve bölgelere göre dengesiz bir dağılıma sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan sıralama sistemlerinin yayımladıkları hem genel değerlendirme listelerinde hem de bu listelerdeki ilk 500'lük dilimde en fazla üniversitesi bulunan ülkelerin Güney Afrika Cumhuriyeti ve Mısır olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İletişim Bilimleri, Üniversite, Yükseköğretim, Sıralama Sistemleri, Afrika Çalışmaları, Afrika Üniversiteleri.

Abstract

The position of the universities of a country or region in international rankings under global competition conditions is an important parameter that shows the strategic power of that country or region. As a matter of fact, the policies that countries have in the field of higher education are shaped within the framework of this understanding and become a part of the strategic plans of the states. Based on this understanding, this study aims to reveal the current potential of the continent in the field of higher education by examining the status of higher education institutions in Africa, which has an important strategic position in the new global world conditions, and their current positions in international ranking systems. For this purpose, document analysis, which is one of the qualitative research methods, was taken as a basis in the study. In the study, first of all, in the light of the current data of the international higher education guide Unirank, the dispersion of the number of universities in Africa by countries and regions throughout the continent was determined. In the second stage of the study, the current lists published by 6 international ranking systems, which rank universities according to various indicators, were examined and the position of African universities in international rankings was revealed. While evaluating the rankings made by the ranking systems THE, ARWU, QS, CWUR and URAP originating in Turkey in the last 3 years; due to the fact that it updates the ranking lists every year and does not include old rankings on the website, only the 2020 rankings of Webometrics have been examined. As a result of the study, it was found that the number of universities in the African continent has an unbalanced dispersion according to countries and regions. On the other hand, it has been determined that the countries with the highest number of universities in both the general evaluation lists published by the ranking systems and in the first 500 universities of these lists are the Republic of South Africa and Egypt.

Keywords: Communication Studies, University, High Education, Ranking Systems, African Studies, African Universities

Structured Abstract

The potential of Africa, which includes 55 countries in 5 different geographical regions, and the global position of its universities, is an important parameter that will affect the continent's place and future in global competitive conditions. For this reason, the higher education potential of Africa and the position of universities in this continent on an international scale are subjects that should be scrutinized regarding the current situation and future of the continent. In this study firstly, the numerical dispersion of African universities by country and regions throughout the continent was determined based on the current data of the higher education guide platform Unirank. In the second phase of the study, the data of 6 international ranking systems that rank universities according to different methods and various indicators were examined and the current positions of African universities in these rankings were determined.

In this study based on a qualitative research approach, the document analysis method was used for data collection and analysis. The absence of a continental-level study on the position of higher education institutions in the African continent in the global rankings in the literature makes this study unique. The limitations of the study are based on the rankings published by the ranking systems in the last three years.

This study is based on Times Higher Education (THE), QS World University Ranking (QS), Academic Ranking of World Universities (ARWU), Center for World University Rankings (CWUR), University Ranking by Academic Performance (URAP), and Webometrics systems. While evaluating the ranking lists published by 5 systems (THE, QS, ARWU, CWUR, URAP) on their web pages in the last 3 years; the rankings made by Webometrics, which update and re-publish the rankings every year and do not include old lists on their web pages, was examined only in 2020. Besides, the number of African universities ranked among the first 2000 in the list of Webometrics, which ranked 30,000 universities, was evaluated. In the third phase of the study, African universities, which are among the first 500 in the lists published by these systems, were addressed together with their countries.

According to the current data of the international higher education guide and research engine Unirank, the total number of universities in the African continent was determined as 1225. According to the number, universities with official qualifications in Africa constitute 8.9% of the total 13,723 universities worldwide. In the continent where 586 of the universities serve in public status and 601 in

private status (according to Unirank, it has not been determined whether the remaining 38 universities have public or private status), the number of universities per country is about 22. Besides, while the region with the highest number of universities is in East Africa; the country with the highest number of universities in Africa is Nigeria in the West Africa region. 380 in the East African region; 160 universities serve in Nigeria, the West African country. The region with the least number of universities in the continent is South Africa. There are 50 universities in the South African region.

The dispersion of universities according to the number of countries in the regions of Africa reveals a different framework about universities in the continent. Because there are 19 countries in East Africa, where 380 universities are located, while there are 15 countries in West Africa, where 355 universities are located. In this case, it is seen that the region with the highest number of universities per country in North Africa. Actually, in North Africa, where there are 346 universities in 7 countries, the number of universities per country is about 50. Besides, while there is no official university in 3 countries on the continent, only 1 university provides higher education service in 7 countries in different regions. Based on the data, we can say that the higher education service in the African continent has an uneven dispersion between countries and regions.

The number of universities evaluated in the last three rankings made by THE has increased every year. In parallel with this increase, it was observed that the number of African universities included in THE's rankings increased. While THE's list of 1250 universities includes 47 universities in 2019, 56 universities in the 2020 list of 1400 universities, and 63 universities in the 2021 list, where it ranks more than 1500 universities. The African countries with the highest number of universities in THE's last three-year rankings are Egypt, the Republic of South Africa, and Algeria, respectively.

We found that the number of African universities in the rankings published by the QS ranking system in the last 3 years has decreased each year. While QS ranked 1019 universities in 2019, 17 universities from 4 countries; this number dropped to 13 universities from 2 countries in the 2020 ranking where it includes 1002 universities, and to 11 universities from 2 countries in the 2021 list where it evaluated 1029 universities. Besides, the number of universities in the Republic of South Africa and Egypt, which have universities in the three rankings of QS, has also decreased similarly. Morocco and Kenya, which have 1 university each in the list published by this system in 2019, did not include any universities in the 2020 and 2021 rankings.

Another finding obtained in the study is that the number of African universities included in the last three ranking lists of ARWU, although it varies according to countries, has a total consistency. ARWU, which published 2018, 2019, and 2020 rankings on its website, evaluated more than 1500 universities in 2018 and evaluated more than 1800 universities in 2019 and 2020. Ranking 1000 universities in the last three rankings, ARWU managed to take place 19 universities in the 2018 list, 20 universities in the 2019 list, and 20 universities in the 2020 list. African countries with the highest number of universities in all three lists are the Republic of South Africa and Egypt, similar to the THE and QS rankings.

In the rankings published by CWUR in the last three years, similar to THE rankings, there was an increase in the number of African universities on the list. 14 universities from 5 countries in Africa are included in the 2018-2019 list, where the CWUR lists the first 1000 universities; In the 2019-2020 ranking of 2000 universities, there are 62 from 18 countries and 58 from 16 countries in the 2020-2021 list. Democratic Republic of Congo and Mozambique, which have 1 university in the list published by this system in 2019-2020, were not able to include any of their universities in the 2020-2021 ranking. The countries with the highest number of universities in all three lists are the Republic of South Africa and Egypt.

It has been determined that there is no serious difference between the number of African universities that have entered the rankings made in the last three years by URAP, which evaluates and ranks 2500 universities from around the world every year. While there are 108 universities from 21 countries of Africa in URAP's 2017-2018 ranking; the number increased from 21 countries to 111 in the 2018-2019 ranking and 111 from 23 countries in the 2019-2020 ranking. Similar to the ranking of other systems, countries with the highest number of universities in URAP are Egypt and the Republic of South Africa. In addition, the Democratic Republic of Congo and Mozambique, which did not make any universities in the 2017-2018 and 2018-2019 rankings, were able to include in the 2019-2020 rankings.

It was found that 42 universities from 11 African countries were in the first 2000 in the latest ranking list of Webometrics. As in the other rankings, it was seen that the countries with the highest number of universities in the rankings of this system were the Republic of South Africa and Egypt. In addition, another point that draws attention in this ranking is that there are 5 universities from Nigeria. The list with the highest number of universities in Nigeria, which has 160 universities, after THE and URAP rankings, is the current ranking list published by Webometrics in 2020. 5 universities from this country are included in this list.

Finally, within the scope of the study, African universities that are in the top 500 in the current list of these rankings have been also determined (Table 13). While THE's ranking in 2021 includes 5 universities from the Republic of South Africa; 2 universities from Egypt and 1 university each from Nigeria and Uganda could be included in the same list. In the last rankings made by CWUR and Webometrics, while only universities in the Republic of South Africa from Africa entered the top 500; it has been observed that there are universities from Egypt as well as the Republic of South Africa in QS, ARWU, and URAP. From this point of view, it can be said that the most diverse ranking regarding the top 500 African universities is in the ranking list published by THE. However, the University of Cape Town in the Republic of South Africa is the African university with the highest position in the rankings. While the University of Witwatersrand (Republic of South Africa) follows this university in 5 ranking lists; in the ranking of URAP, KwaZulu-Natal University (Republic of South Africa) was ranked as the second-highest-ranking university. The universities with the highest-ranking after the universities of the Republic of South Africa belong to Egypt. Aswan University, which is in the 401-500 range in THE's ranking; The American University of Cairo, which ranks 411th in the QS ranking; The University of Cairo, which ranks 401-500 in the ARWU's ranking and 393rd in the URAP's ranking, is the universities of this country. This study focuses on the number of universities of continental countries and the position of these universities in the ranking systems to determine the general situation of higher education in Africa. Therefore, it is beyond the scope of this study to reveal the reasons for the current situation and to make evaluations about the future of the continent in the field of higher education. More approaches that are comprehensive can be adopted by focusing on the structural and critical analysis of the global system in other studies to be carried out following these objectives.

Giriş

Küresel rekabet koşullarının giderek zorlaştırdığı günümüz şartları, temel misyonu bulunduğu ülke, bölge ve tüm insanlık için bilimsel, teknolojik, sosyal ve kültürel alanlarda katma değer üretmek olan yükseköğretim kurumlarını ülke ve bölgeler için oldukça önemli kılmaktadır. Öyle ki ülkelerin yükseköğretim alanında hayata geçirdiği politikalar, bu küresel koşullar ve anlayış çerçevesinde biçimlenerek bu ülkelerin stratejik planlarına yön vermektedir. Temel amacı eğitim öğretimle bilgi yaymak, bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetleri gerçekleştirmek, yetişmiş insan kaynağı oluşturmak ve bilginin ufkunu daha da genişletmek olan bu kuruluşlar (Damar ve ark., 2020) bu amaçlar çerçevesinde hem ulusal hem de uluslararası rekabet düzleminde ekonomik büyüme ve kalkınmanın temel belirleyicileri konumunda yer almaktadır.

Ülke ve bölgelerin gelişmişlik düzeyinde ve kalkınmasında bu denli öneme sahip üniversitelerin nesnel değerlendirilmesi için sıralama sistemlerine ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç doğrultusunda birçok ülkede geliştirilen uluslararası üniversite sıralama sistemleri, ülkelerin yükseköğretim kurumlarını karşılaştırmada etkin bir araç olarak kullanılmaktadır (Marconi & Ritzen, 2015). Öğrenci ve velilerin en uygun üniversiteyi seçmeleri, kamu kaynaklarının yükseköğretim politikalarında etkin kullanılması, üniversiteleri iş dünyasına tanıtmaya ve pozitif rekabet koşulları sağlama amacı taşıyan bu sistemler (Jesensek, 2006), ayrıca politikacıların ve üniversite yöneticilerinin yükseköğretim politikaları oluşturma ve geliştirme sürecinde, kurumlarının dünya üzerindeki konumlarını değerlendirmelerinde kullanılmaktadır (Bastedo & Bowman, 2011). Bu nedenle bir ülkedeki veya bölgedeki üniversitelerin küresel rekabet ortamındaki konumu, o ülke veya bölgenin yükseköğretim alanında sahip olduğu düzeyi göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada uluslararası üniversite sıralama sistemleri temel alınarak 55 ülkenin bulunduğu Afrika kıtasının yükseköğretim alanında sahip olduğu konumun betimlenmesi amaçlanmaktadır.

Literatür incelendiğinde kıtadaki üniversitelerin uluslararası sıralama sistemlerindeki konumunu ele alan az sayıda çalışma bulunmaktadır. Matthews (2012) tarafından yapılan bir çalışmada Academic Ranking of World Universities (ARWU), Times Higher Education (THE) ve Quacquarelli Symonds World University Ranking (QS)'in 2012 yılında yaptığı sıralamada yer alan Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki üniversitelerin konumu karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve üniversitelerin bu sıralamalarda üst sıralarda yer alabilmek için hangi alanlara ağırlık vermesi gerektiği önerilmiştir. Bir başka çalışmada Güney Afrika Cumhuriyeti'nin beş büyük üniversitesinin (Stellenbosch, Cape Town, Kwazulu-Natal, Pretoria ve Witwatersrand üniversiteleri) akademik performansları, ARWU sisteminin 2008 yılı sıralamasına göre karşılaştırılmış ve bu sistemin metodolojisi eleştirel olarak incelenmiştir. Çalışmada Academic Ranking of World Universities (ARWU)'nun bazı göstergelerdeki puanlarının kaynak verilerdeki oranları göz ardı ettiği sonucuna ulaşılmıştır (Boshoff, 2009). ARWU'nun 2019 yılı sıralamasında yer alan Afrika üniversitelerini, başka kaynaklardan verileri de ekleyerek inceleyen başka bir çalışmada, bu üniversitelerin ülkelere göre dağılımı ortaya konulmuştur. Çalışmanın sonucunda Afrika kıtasındaki 32 ülkeden 200 üniversitenin ARWU'nun sıralama listesinde yer aldığı tespit edilmiştir (Docampo, 2020). Okebukola (2011)'nin gerçekleştirdiği çalışmada ise Academic Ranking of World Universities (ARWU), Times Higher Education (THE) ve Webometrics'in 2011 yılındaki sıralamalarında yer alan Nijerya üniversitelerinin çeşitli göstergelerdeki puanlamalarına yer verilmiş ve ileriye dönük gelişmeler için strateji önerilerinde bulunulmuştur. Alan yazında yer alan bu çalışmaların daha çok belirli ülkelere ve ARWU, QS ve THE gibi sistemlere odaklandığı, küresel düzeyde kıta üniversitelerinin konumunu ele alan bir çalışmanın yer almadığı görülmektedir.

Nitel araştırma yaklaşımının esas alındığı bu çalışmada, verilerin toplanması ve analizi için doküman analizi yöntemi işe koşulmuştur. Literatürde Afrika kıtasındaki yükseköğretim kurumlarının küresel sıralamalardaki konumuna dair kıta düzeyinde bir çalışmanın bulunmaması, bu araştırmanın özgün kılmasıdır. Çalışma kapsamında esas alınan 6 sıralama sisteminin son üç yılda yayımlanmış oldukları sıralamaların esas alınması ve kıtadaki üniversitelerin bu sıralamalardaki konumunun nedeninin ele alınmaması ise araştırmanın kapsam ve sınırlılıklarını teşkil etmektedir.

Çalışmada öncelikle Afrika kıtasındaki yükseköğretimin mevcut durumunu betimlemek amacıyla uluslararası yükseköğretim rehberi ve arama motoru Unirank'ın 2020 yılına ait verileri ele alınmıştır. Bu platformdan elde edilen bulgular çerçevesinde Afrika'daki toplam üniversite sayısı, üniversitelerin bölgelere göre dağılımı ve ülkelere ait yükseköğretim kurumu sayısı ortaya konulmuştur.

Afrika ülkelerindeki üniversitelerin uluslararası sıralamalardaki konumları ise, sistemlerin yayımladıkları sıralamalara göre değerlendirilmiştir. Bu amaçla üniversiteleri farklı yöntemler kullanarak sıralayan Times Higher Education (THE)¹, Quacquarelli Symonds World University Ranking (QS)², Academic Ranking of World Universities (ARWU)³, Center for World University Rankings (CWUR)⁴, University Ranking by Academic Performance (URAP)⁵ ve Webometrics sıralama sistemleri esas alınmıştır. Bu sıralama sistemlerinin sadece genel kategorideki sıralama listeleri değerlendirmeye alınmıştır. Her yıl güncel verilere göre üniversiteleri sıralayan Webometrics'in web sayfasında eski sıralamalara yer vermemesi nedeniyle, güncel sıralama listesi dikkate alınmış; diğer sıralama listelerinin ise son üç yıllık periyotta yayımladıkları sıralamalar kullanılmıştır. Ayrıca Webometrics'in sıralama listelerinde 30.000 üniversiteye yer vermesi nedeniyle, bu sistemin sıralamasında ilk 2000'lik dilimde yer alan Afrika üniversiteleri değerlendirilmiştir. Diğer sıralama sistemlerinin listelerinde ise en fazla 2500 üniversiteye yer verilmesi nedeniyle, bu sistemlerin yayımladıkları listenin tamamı dikkate alınmış ve listelerde yer alan Afrika üniversitelerinin sayıları buna göre belirlenmiştir.

Çalışmada son olarak araştırmada esas alınan sıralama sistemlerinin güncel sıralama listelerinde ilk 500'e giren Afrika menşeli üniversitelere ve ülkelere yer verilmiştir. Ayrıca çalışma kapsamında sıralama sistemlerinin yayımladıkları listelerde ilk 500'de üniversitesi yer alan ülkeler, buldukları sıralara/sıra aralığına göre karşılaştırılmıştır.

1. Kuramsal Çerçeve

Küreselleşmeyle beraber iletişim ve ulaşım olanaklarındaki değişimler, yükseköğretim kuruluşları arasındaki rekabeti hem ulusal hem de uluslararası düzeyde artırmıştır. Üniversitelerin hedef kitlelerindeki imaj algısı ve itibarı, bu rekabette belirleyici kritik unsurlar arasında yer almaktadır. Çeşitli iletişim olanaklarıyla halkla ilişkiler, tanıtım, reklam vb. yöntemler üniversitelerin hedef kitlelerindeki imaj ve itibarını besleyen bir unsur iken, diğer taraftan bağımsız ve nesnel ölçütlere göre bu kuruluşlara itibar kazandıran sıralama sistemleri ve oluşumlar çok daha önemli bir diğer faktördür. Dolayısıyla üniversiteleri bilimsel performans, öğrenci ve mezun sayısı, insan kaynağı kapasitesi ve altyapı gibi belirli ölçütler çerçevesinde sıralayan uluslararası sıralama sistemleri, üniversitelerin küresel rekabet ortamındaki marka ve kimlik algısını güçlendiren/destekleyen araçları ifade etmektedir. Nitekim Erarslan (2015) tarafından yapılan bir çalışmada, üniversitelerin akademik performanslarını esas alan sıralama sistemlerindeki konumları ile marka/kimlik algısı arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Küresel rekabet ve piyasa koşulları, yükseköğretim hizmetleri alanındaki şeffaflık ihtiyacı, üniversitelerin kurumsal kimlik, imaj ve itibar çalışmalarını ile bilgi toplumunun gereklilikleri, küresel düzlemde üniversite sıralama sistemlerine olan ihtiyacı güçlendiren etkenler olmuştur (Cuthbert, 2011). Bununla beraber Jesensek (2006), uluslararası üniversite sıralama sistemlerinin amaçlarını şu şekilde sıralamıştır:

- Üniversite tercihlerinde öğrencilerin kendilerine uygun seçimler yapabilmesini sağlama,
- Uluslararası düzeydeki üniversite pazarını nesnel ölçütlere göre değerlendirme,
- Üniversiteleri sektörlere tanıtmaya,

¹ Çalışmanın geri kalanında sadece THE kısaltması kullanılacaktır.

² Çalışmanın geri kalanında sadece QS kısaltması kullanılacaktır.

³ Çalışmanın geri kalanında sadece ARWU kısaltması kullanılacaktır.

⁴ Çalışmanın geri kalanında sadece CWUR kısaltması kullanılacaktır.

⁵ Çalışmanın geri kalanında sadece URAP kısaltması kullanılacaktır.

- Akademik personel, öğrenci ve kaynak tedarikçilerine nesnel veri sağlama ve pozitif anlamda rekabet koşulları oluşturma.

Bu amaçlar çerçevesinde öğrencilerin kendilerine ve kariyer planlamalarına uygun tercihler yaparken uluslararası sıralama sistemlerinden yararlanabileceği; ulusal ve uluslararası politika oluşturan erklerin bu sistemlerin verilerini kullanabileceği ve kaynakların doğru kullanımında etkin olarak değerlendirilebileceği söylenebilir.

Farklı ölçütlere göre üniversiteleri sıralayan birçok uluslararası sıralama sistemi bulunmaktadır. Bu sistemlerin genel ve özel kategorilere göre temel ölçütler çerçevesinde ve belirli periyotlarda (genelde yıllık olarak) açıkladıkları üniversite sıralamaları, üniversitelerin imaj algısı ve itibarının önemli bir göstergesi olmakla beraber ulusal (İsmail, 2010) ve uluslararası politikaların belirleyicisi de olabilmektedir (Doğan, 2017). Dolayısıyla belirli bir üniversiteyle ilgili yapılacak değerlendirmede bu sıralama sistemleri arasında da seçici olmak önem arz etmektedir. Bu sebeple bu çalışmada dünya genelinde güvenilirliğe sahip ve araştırma/akademik performansa dayalı uluslararası sıralama sistemleri arasından dört (THE, QS, ARWU, CWUR); Türkiye menşeli sıralama sistemlerinden bir (URAP) ve üniversitelerin araştırma/akademik performans sıralamasını web ortamını temel alarak hazırlayan sistemlerden bir (Webometrics) sıralama sistemi esas alınmıştır.

THE sıralama sistemi, en büyük ve bütüncül üniversite sıralama sistemi olarak araştırma odaklı üniversiteleri değerlendirmektedir. Üniversitelerin hedef kitleleri ve paydaşları tarafından güvenilir olan ve kapsamlı ve dengeli karşılaştırma yapmayı sağlayan 13 performans göstergesini kullanan bu sistem, ayrıca bu göstergeleri öğrenme ortamı, atıf, endüstri bütçesi, uluslararası görünüm ve araştırma olmak üzere beş alanda gruplamaktadır (Times Higher Education [THE], 2020). Bu sistem aynı zamanda sanat ve beşeri bilimler, mühendislik ve teknoloji, fen bilimleri, çevre bilimleri, klinik, klinik öncesi ve sağlık, sosyal bilimler ve bilgisayar bilimi konularında dünya üniversitelerini sıralamaktadır (Doğan, 2017). Ticari bir kuruluş olan ve 2001 yılında dünyanın farklı bölgelerinden ve ülkelerinden 200'e yakın üniversiteyi sıralayan THE, 2021 yılında açıkladığı sıralamada 93 ülkeden 1500'den fazla üniversiteyi farklı kategori ve ölçütlerde sıralamıştır (THE, 2020). Bu çalışmada ise sadece genel kategorideki sıralama listeleri esas alınmıştır.

QS sıralama sistemi, özellikle üniversite tercihi yapacak öğrencilere ve velilere bu süreçte karşılaştırma yapabilmeleri amacıyla yeterli bilgi sağlamayı amaçlayan bir sistemdir. Bu sistem üniversiteleri altı farklı alan odağında değerlendirmektedir. Akademik bilinirlik, işveren tanınırlığı, öğrenci ve akademik personel oranı, akademisyen başına düşen atıf, uluslararası akademisyen sayısı ve uluslararası öğrenci sayısı QS sıralama sisteminin esas aldığı alanları ifade etmektedir. Ayrıca QS, üniversitelerin kendi misyonlarında yer alan kriterlere göre karşılaştırmalı performans değerlendirmesi yapabilmeleri için öğretim, araştırma etkisi, üniversitenin itibarı, öğrencilerin istihdam oranı ve uluslararasılaşma alanlarında hizmetler sağlamaktadır (Quacquarelli Symonds [QS], 2020). Quacquarelli Symonds şirketi, İngiliz Times Dergisi ile birlikte bu sistemi hazırlamıştır ve üniversite sıralamalarını yıllık olarak yayımlamaktadır. Yurtdışında öğrenim görmek isteyen öğrenci sayısındaki artıştan hareketle ortaya çıkan bu sistem, ilk kez 2003 yılında üniversiteleri sıralamıştır. Bu sıralama sisteminin web sayfasında yayımladığı son sıralamada dünya genelinde toplam 1029 üniversite değerlendirilmeye alınmıştır (QS, 2020).

ARWU sıralama sistemi, ilk sıralamasını 2003 yılında yayımlamıştır. Çin'deki bağımsız yükseköğretim ve danışmanlık araştırma kuruluşu Shanghai Ranking Consultancy bünyesinde yer alan sistem, her yıl 1800'den fazla üniversiteyi değerlendirmekte ve ilk 1000 üniversiteyi sıralamaktadır. Bu sistemde mezunlar, Nobel ödülleri, alan ödülleri, Clarivate Analytics tarafından seçilen atıf yapılan araştırmacı ayısı, SCI ve SSCI indekslerinde taranan dergiler ve doğa ve bilim dergilerinde yayımlanmış

yayın sayısı olmak üzere üniversiteler altı farklı göstergeye göre değerlendirilmektedir (Academic Ranking of World Universities [ARWU], 2020; Damar ve ark., 2020).

CWUR sıralama sistemi, 2012 yılından bu yana üniversiteleri eğitim kalitesi, mezun istihdamı, araştırma çıktısı ve bilimsel yayınlara atf gibi ölçütlere göre sıralamaktadır. Başlangıçta Suudi Arabistan'da bulunan kuruluş, 2016 yılından itibaren Birleşik Arap Emirlikleri'nde hizmet vermektedir. Ayrıca bu sistem eğitim ve araştırma sonuçlarını iyileştirmek amacıyla siyasi otoritelere ve üniversitelere politika önerileri, stratejik öngörüler ve danışmanlık hizmetleri sağlamaktadır. Uluslararası sıralama kuruluşları arasında önemli bir konuma sahip olan CWUR, 2019 yılında 20.000 üniversiteyi değerlendirmiş ve ilk 2000 üniversiteyi sıralamıştır (Center for World University Rankings [CWUR], 2020).

URAP, 2009 yılında Türkiye'deki Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) Enformatik Enstitüsü bünyesinde kurulmuş kar amacı gütmeyen bir kuruluştur. Dünya üniversitelerini akademik performanslarını temel alarak sıralayan URAP, 2010 yılından beri Dünya Üniversiteleri Sıralamasını, 2011 yılından bu yana ise Dünya Üniversiteleri Alan Sıralamalarını yıllık olarak yayımlamaktadır. Akademik kaliteye odaklanan ve Web of Science, Scopus ve Google Scholar gibi açık kaynakları esas alan URAP, bilimsel yayın (makale), atf, toplam araştırma çıktısı (bilimsel üretkenlik), makale ve atf etki toplamı (araştırma kalitesi) ile uluslararası iş birliği göstergelerini kullanarak dünya üniversitelerini sıralamaktadır. Ayrıca URAP'ın yayınladığı dünya üniversiteleri sıralama listesinde dünya genelinden 2500 üniversite yer almakta ve kuruluş tarafından gelişmiş ülkelerdeki üniversitelere yoğunlaşan diğer sistemlerin aksine dünyanın her yerindeki üniversitelerin akademik performansının değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir (University Ranking by Academic Performance [URAP], 2020).

Webometrics sıralama sistemi, İspanya'daki Ulusal Araştırma Kurumunun (National Research Council)'nun Cybermetrics ünitesi bünyesinde çalışmaktadır. İlk sıralamasını 2004 yılında yayımlayan bu sıralama sistemi, bu sıralamayı her yıl iki kere güncelleyerek hazırlamaktadır. Temel hedefi araştırmacıların çalışma kalitelerini artırmak ve internet ortamında yayımlanan bilimsel çalışmaların artışı sağlamak olan Webometrics, ayrıca üniversitelere açık erişim, kampüs dışı erişim ve eğitim gibi internet uygulamaları konusunda geri bildirim vermeyi amaçlamaktadır (Webometrics, 2020). Webometrics sıralama sisteminde sadece bağımsız web alanı olan üniversiteler ve araştırma merkezleri değerlendirilmektedir. Bu sıralama sisteminde üniversitelerin arama motorlarında bulunan sayfa sayıları, arama motorlarında taranan birbirinden farklı harici köprülerin (link) toplamı, bilimsel yayın olup olmadığı tespit edilen zengin dosyalar (.pdf, .doc, .ppt, ps) ve Google Akademik (Google Scholar) platformundaki bilimsel çalışmalar ve raporlar üniversiteleri sıralamada ölçütler olarak esas alınmaktadır (Saka & Yaman, 2011). Sadece gelişmiş ülkelerdeki üniversitelerden ziyade tüm dünya üniversitelerini değerlendiren ve ilk olarak 2004 yılında sıralama yayımlayan Webometrics, internet ortamının yükseköğretim kurumlarının uluslararası görünürlüğünün artırılmasında ve performanslarının değerlendirilmesinde oldukça önemli olduğuna işaret eden bir anlayışa sahiptir (Özkan, 2015).

Araştırmada kullanılan bir diğer yükseköğretim araştırma sistemi Unirank ise 200 ülkede resmi olarak tanınan ve 13.800'den fazla üniversite ve yükseköğretim kurumunun bilgilerine yer veren uluslararası yükseköğretim rehberi ve araştırma motorudur. Bu platform en az lisans derecesinde eğitim öğretim hizmeti veren ve resmi hükümetler tarafından lisansa sahip yükseköğretim kurumlarının bilgilerini bağımsız beş farklı web ölçüm sisteminden elde ettiği veriler uyarınca sistematik bir şekilde paylaşmaktadır (Unirank, 2020).

2. Yöntem

Üniversitelerinin uluslararası düzeydeki konumu, bir ülkenin veya bölgenin küresel ölçekteki gelişmişliğinde ve kalkınmasında en önemli belirleyicileri arasında yer almaktadır. Dolayısıyla yükseköğretim kuruluşlarının uluslararası rekabet koşulları içerisindeki performansını değerlendirmeyi ve diğer kuruluşlarla karşılaştırmayı sağlayan araçları tanımlayan uluslararası sıralama sistemleri, yayımladıkları sıralama listeleri ve verilerle aynı zamanda ulusal ve bölgesel kalkınma politikalarının belirlenmesinde önem arz etmektedir. Bu bağlamda gerçekleştirilen çalışmada, Afrika'daki üniversitelerin kıtadaki bölge ve ülkelere göre dağılımını belirlemek ve uluslararası düzeyde geçerliliği ve güvenilirliğe sahip sıralama sistemlerindeki mevcut konumunu ortaya koymak amaçlanmıştır. Afrika kıtasının yükseköğretim alanındaki mevcut durumunu betimleyen bu çalışma, konuyla ilgili gerçekleştirilecek çalışmalara ve yaklaşımlara çerçeve oluşturacak niteliktedir.

Çalışma sürecinde veri toplama tekniği olarak, nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan doküman analizi esas alınmıştır. Bu yaklaşımda araştırılması amaçlanan olgu ya da olgular hakkında verileri içeren yazılı materyallerin incelenmesi söz konusudur (Yıldırım & Şimşek, 2011). Buna ek olarak çalışmanın amacına ya da problemine bağlı olarak doküman analizi sürecinde elektronik ve web tabanlı kaynaklar ile film, video veya fotoğraf gibi içerik türleri de incelenmektedir (Bowen, 2009; Yıldırım & Şimşek, 2011). Dolayısıyla bu çalışmada gerçekleştirilen doküman analizinde, araştırmanın örneklemini teşkil eden Unirank, THE, ARWU, QS, CWUR, URAP ve Webometrics'in web sayfalarında yer alan veriler incelenmiştir.

Çalışmada Afrika'daki resmi üniversitelerin ülkelere göre dağılımını tespit etmek için Unirank (2020)'in güncel verileri esas alınmıştır. Ayrıca Webometrics'in her yıl yayımladığı sıralamaları güncelledikten sonra eski tarihli sıralamalara yer vermemesinden dolayı yayımladığı son liste dikkate alınmıştır. Öte yandan THE, ARWU, QS, CWUR ve URAP sistemlerinin ise son üç yılda yayımladıkları sıralamalar değerlendirilmiştir. Çalışmanın kapsam ve sınırlılığı bu çerçevede oluşturulmuştur.

Öte yandan çalışmada esas alınan araştırma soruları şunlardır;

- Afrika'daki üniversitelerin kıtadaki ülkelere ve bölgelere göre dağılımları nasıldır?
- Afrika'daki üniversitelerin uluslararası sıralama sistemlerindeki konumu nedir?

3. Bulgular ve Yorum

3.1. Afrika'da Resmi Yükseköğretim Kurumları

Toplam 55 ülkenin bulunduğu Afrika kıtasında resmi bir kuruluş olarak kabul edilen 1225 üniversite mevcuttur. Uluslararası yükseköğrenim rehberi ve araştırma motoru Unirank'ın verilerine göre bu oran, dünyadaki toplam 13.723 üniversitenin % 8,9'unu teşkil etmektedir. Bununla beraber Afrika kıtasındaki 1225 resmi yükseköğretim kuruluşunun 586'sı devlet (kamu) üniversitesi statüsünde iken, 601 üniversite ise özel statüde hizmet vermektedir. Geriye kalan 38 üniversitenin ise özel ya da kamu üniversitesi statüsünde olup olmadığı bilinmemektedir (Unirank, 2020). Aşağıda bölge ve ülkelere göre Afrika'daki üniversite sayılarına yer verilmiştir.

51 | Afrika'da Yükseköğretim Kurumları: Uluslararası Üniversite Sıralama Sistemleri Bağlamında Bir İnceleme

Tablo 1: Afrika'daki Üniversite Sayılarının Bölgelere Göre Dağılımı

<i>Bölge</i>	<i>Ülke Sayısı</i>	<i>Üniversite Sayısı</i>	<i>Üniversite/Ülke*</i>
Kuzey Afrika	7	346	50
Batı Afrika	15	355	24
Orta Afrika	9	123	14
Doğu Afrika	19	380	20
Güney Afrika	5	50	10

Kaynak: Unirank, 2020

*Ülke başına düşen üniversite sayısı yaklaşık olarak verilmiştir.

Tablo 1'de Afrika'da bulunan resmi yükseköğretim kuruluşu sayılarının bölgelere dağılımlarına ve ülke başına düşen üniversite sayılarına yer verilmiştir. Tablodaki verilere göre Afrika'da en fazla üniversite sayısının bulunduğu bölge Doğu Afrika'dır. 19 ülkenin yer aldığı Doğu Afrika Bölgesinde toplam 380 üniversite bulunmaktadır. Öte yandan en az üniversite ise Güney Afrika Bölgesinde mevcuttur. 5 ülkenin bulunduğu Güney Afrika'da toplam 50 üniversite yükseköğretim hizmeti vermektedir. Ayrıca ülke başına düşen üniversite sayısının en fazla olduğu bölge Kuzey Afrika, en az olduğu bölge ise Güney Afrika'dır.

Tablo 2: Kuzey Afrika Bölgesinde Üniversite Sayılarının Ülkelere Göre Dağılımı

<i>Ülke</i>	<i>Sayı</i>	<i>Ülke</i>	<i>Sayı</i>
Fas	37	Cezayir	91
Mısır	54	Sudan	52
Tunus	71	Güney Sudan	12
Libya	29		

Kaynak: Unirank, 2020

Tablo 2'de Kuzey Afrika bölgesindeki üniversite sayılarının ülkelere göre dağılımlarına yer verilmiştir. Buna göre Afrika'nın kuzey bölgesinde en çok üniversitenin bulunduğu ülke 91 yükseköğretim kuruluşuyla Cezayir, en az üniversiteye sahip ülke ise 12 yükseköğretim kuruluşuyla Güney Sudan'dır. Bununla beraber tablodaki verilere göre Kuzey Afrika'daki toplam üniversite sayısı ise 346'dır.

Tablo 3: Batı Afrika Bölgesinde Üniversite Sayılarının Ülkelere Göre Dağılımı

Ülke	Sayı	Ülke	Sayı
Benin	26	Moritanya	4
Burkina Faso	17	Nijerya	160
Fildişi Sahili	14	Nijer	2
Yeşil Burun Adaları	9	Senegal	28
Gambiya	2	Sierra Leano	7
Gana	67	Togo	4
Liberya	4	Gine	1
Mali	10		

Kaynak: Unirank, 2020

Tablo 3'te Batı Afrika bölgesinde bulunan üniversite sayılarının ülkelere göre dağılımlarına yer verilmiştir. Toplam üniversite sayısının 355 olduğu Batı Afrika'da, en fazla üniversiteye sahip ülke 160 yükseköğretim kuruluşuyla Nijerya'dır. Bu ülkeyi sahip olduğu 67 üniversite ile Gana takip ederken, Gine ise sadece 1 yükseköğretim kuruluşuyla Batı Afrika'nın en az üniversiteye sahip ülkesidir.

Tablo 4: Orta Afrika Bölgesinde Üniversite Sayılarının Ülkelere Göre Dağılımı

Ülke	Sayı	Ülke	Sayı
Angola	18	Gabon	23
Kamerun	15	Ekvator Ginesi	1
Çad	9	Orta Afrika Cumhuriyeti	1
Sao Tome	-	Kongo Cumhuriyeti	1
Demokratik Kongo	55		

Kaynak: Unirank, 2020

Tablo 4'te 9 ülkenin bulunduğu 123 üniversitenin yer aldığı Orta Afrika Bölgesindeki üniversite sayılarının ülkelere göre dağılımları bulunmaktadır. Ülke başına 14 yükseköğretim kuruluşunun düştüğü Orta Afrika'da, en az üniversite sayısına sahip ülkeler sadece 1'er üniversitesi bulunan Ekvator Ginesi, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Kongo Cumhuriyeti ve hiç üniversitesi bulunmayan Sao Tome'dir. Bu bölgede en fazla üniversitenin yer aldığı ülke ise 55 üniversitesiyle Demokratik Kongo Cumhuriyeti'dir. 23 üniversitesi bulunan Gabon ise Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nden sonra Orta Afrika'da en fazla üniversitenin bulunduğu ikinci ülke konumundadır.

Tablo 5: Doğu Afrika Bölgesinde Üniversite Sayılarının Ülkelere Göre Dağılımı

Ülke	Sayı	Ülke	Sayı
Burundi	21	Uganda	47
Komor Adaları	-	Zambiya	51
Mozambik	11	Zimbabve	18
Mayotte	-	Tanzanya	32
Cibuti	1	Somali	33
Eritre	7	Seyşeller	1
Etiyopya	36	Ruanda	26
Kenya	62	Mauritus	5
Madagascar	6	Malavi	22
Reunionesse	1		

Kaynak: Unirank, 2020

Tablo 5'te 19 ülkenin ve toplam 380 üniversitenin bulunduğu Doğu Afrika Bölgesindeki ülkelere göre üniversite sayılarının dağılımları yer almaktadır. Bu bölge Afrika kıtası genelinde hem ülke hem de üniversite sayısının en fazla olduğu bölgedir. Ülke başına ortalama 20 üniversitenin düştüğü Doğu Afrika'da, toplam 62 yükseköğretim kuruluşuyla en fazla üniversitenin bulunduğu ülke Kenya'dır. Bu ülkeyi toplam 51 üniversitesiyle Zambiya takip ederken, 1'er üniversitesi bulunan Cibuti, Reunionesse ve Seyşeller, bölgenin en az üniversiteye sahip ülkeleridir. Ayrıca tablodaki verilere göre Mayotte ve Komor Adaları'nda ise resmi olarak yükseköğretim hizmeti veren üniversitenin bulunmadığı görülmektedir.

Tablo 6: Güney Afrika Bölgesinde Üniversite Sayılarının Ülkelere Göre Dağılımı

Ülke	Sayı
Güney Afrika	25
Lesoto	2
Svaziland	5
Namibya	3
Botsvana	15

Kaynak: Unirank, 2020

Tablo 6’da Afrika’nın en az ülkesinin bulunduğu Güney Afrika’daki üniversite sayılarına ve ülkelere göre dağılımlarına yer verilmiştir. Toplam 50 üniversitenin bulunduğu Güney Afrika’da, en fazla üniversite sayısına sahip ülke 25 yükseköğretim kuruluşuyla Güney Afrika Cumhuriyeti’dir. Bu ülkeyi 15 üniversitesiyle Botsvana takip ederken, en az üniversitenin yer aldığı ülke ise Lesoto’dur. Tablodaki verilere göre Lesoto’da yükseköğretim hizmeti veren sadece 2 üniversite olduğu görülmektedir. Ayrıca bu bölgede ülke başına düşen üniversite sayısı 10’dur.

3.2. Times Higher Education (THE) Sıralama Sisteminde Afrika Üniversiteleri

Tablo 7’de THE’nin web sayfasında açıkladığı son 3 sıralama listesinde yer alan Afrika üniversitelerinin ülkelere göre dağılımına yer verilmiştir. Bu sıralama sisteminin web sayfasında son üç sıralama olarak 2019, 2020 ve 2021 yıllarına ait sıralamalar mevcuttur. 2019 yılında dünya genelinde 1250 üniversite değerlendirilirken, 2020 yılındaki sıralamada bu oran 92 ülkeden yaklaşık 1400 üniversiteye çıkmıştır. THE’nin son açıkladığı sıralamada ise 93 ülkeden 1500’den fazla üniversite değerlendirilmiştir.

Tablo 7: THE Sıralamasında Yer Alan Afrika Üniversitelerinin Ülkelere Göre Dağılımı

2019		2020		2021	
Ülke	Sayı	Ülke	Sayı	Ülke	Sayı
Cezayir	6	Cezayir	8	Botsvana	1
Fas	4	Fas	5	Cezayir	10
Gana	1	Gana	1	Fas	5
Güney Afrika	9	Güney Afrika	10	Gana	1

55 | Afrika'da Yükseköğretim Kurumları: Uluslararası Üniversite Sıralama Sistemleri Bağlamında Bir İnceleme

Kenya	1	Kenya	1	Güney Afrika	11
Mısır	19	Mısır	20	Kenya	1
Nijerya	3	Nijerya	4	Mısır	21
Tanzanya	1	Tanzanya	1	Nijerya	6
Tunus	3	Tunus	6	Tunus	6
Uganda	1	Uganda	1	Uganda	1
TOPLAM	47	TOPLAM	56	TOPLAM	63

Kaynak: THE, 2019; THE, 2020; THE, 2021

Tablodaki veriler incelendiğinde THE'nin 2019 yılı sıralamasına 47, 2020 sıralamasına 56 ve 2021 sıralamasına ise toplam 63 Afrika üniversitesi girebilmiştir. Bununla beraber değerlendirmeye alınan ülke ve üniversite sayısı arttıkça, sıralamaya giren Afrika üniversitesi sayısının da arttığı görülmektedir. Her üç sıralamada da listeye en fazla üniversitesi giren ülke Mısır'dır. Öyle ki her yıl değerlendirilmeye alınan üniversite sayısı arttıkça, Mısır'dan listeye giren üniversite sayısı da artış göstermiştir. 54 üniversitesi bulunan Mısır'ı, THE'nin son üç sıralama listesinde 25 üniversitesiyle Güney Afrika Cumhuriyeti takip etmektedir. Mısır'a benzer şekilde değerlendirmeye alınan ülke ve üniversite sayısı arttıkça Güney Afrika Cumhuriyeti'nin sıralama listesine giren üniversite sayısı da artış göstermiştir. Aynı şekilde Cezayir ve Nijerya'da da sürekli artışın olduğu görülmektedir.

Ayrıca 2019 ve 2020 sıralamalarında olmamasına karşın 2021 yılı için açıklanan sıralamada Botswana'dan 1 üniversite yer alabilmiştir. Ne var ki Tanzanya'dan 1 üniversite 2019 ve 2020 sıralamalarında bulunurken, 2021 yılı için açıklanan sıralamada bu ülkeden hiçbir üniversite yer alamamıştır.

3.3. Quacquarelli Symonds (QS) Sıralama Sisteminde Afrika Üniversiteleri

Tablo 8'de QS'nin web sayfasında açıkladığı son 3 sıralama listesinde yer alan Afrika üniversitelerinin ülkelere göre dağılımına yer verilmiştir. Bu sıralama sisteminin web sayfasında son üç sıralama olarak 2019, 2020 ve 2021 yıllarına ait sıralamalar mevcuttur. 2019 yılında dünya genelinde 1019 üniversite değerlendirilirken, 2020 yılındaki sıralamada dünya genelinde 1002 üniversite değerlendirilmeye alınmıştır. Son açıklanan sıralamada ise 85 ülkeden 1029 üniversite değerlendirilmiştir.

Tablo 8: QS Sıralamasında Yer Alan Afrika Üniversitelerinin Ülkelere Göre Dağılımı

2019		2020		2021	
Ülke	Sayı	Ülke	Sayı	Ülke	Sayı
Fas	1	Güney Afrika	8	Güney Afrika	7
Güney Afrika	9	Mısır	5	Mısır	4
Kenya	1				
Mısır	6				
TOPLAM	17	TOPLAM	13	TOPLAM	11

Kaynak: QS, 2019; QS, 2020; QS, 2021

Tablo 8’de yer alan veriler incelendiğinde QS’nin 2019 yılı sıralama listesine 17, 2020 sıralamasına 13, 2021 sıralamasına ise toplam 11 Afrika üniversitesi girmiştir. 2019 sıralamasına Fas, Güney Afrika Cumhuriyeti, Kenya ve Mısır olmak üzere 4 Afrika ülkesinden üniversite girebilmişken, 2020 ve 2021 yıllarında ise sadece Güney Afrika Cumhuriyeti ile Mısır’dan üniversiteler sıralama listesinde yer almıştır. Bununla beraber QS sıralama sisteminin son üç yıllık sıralama listesine giren Afrika üniversitesi sayısının sürekli düşüş gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. 2019 sıralamasında birer üniversitesi bulunan Fas ve Kenya ülkelerinden 2020 ve 2021 listelerine girebilen üniversite olmamıştır.

Güney Afrika Cumhuriyeti’nden 2019 yılında 9 üniversite sıralama listesine girmişken, 2020 yılında bu ülkeden 8, 2021 yılında ise toplam 7 üniversite sıralamada yer almıştır. Benzer şekilde Mısır’dan 2019 yılında sıralamaya giren üniversite sayısı 6 iken, bu sayı 2020 sıralama listesinde 5’e, 2021 yılında ise 4’e düşmüştür.

3.4. Academic Ranking of World Universities (ARWU) Sıralama Sisteminde Afrika Üniversiteleri

ARWU, 2003 yılından beri dünya genelindeki en iyi 500 üniversiteyi sıralamış (Saka & Yaman, 2011), 2018 yılında 1500’den fazla, 2019 ve 2020 yıllarında ise 1800’den fazla üniversiteyi değerlendirerek en iyi 1000 üniversiteyi yayımlamıştır.

Tablo 9: ARWU Sıralamasında Yer Alan Afrika Üniversitelerinin Ülkelere Göre Dağılımı

2018		2019		2020	
Ülke	Sayı	Ülke	Sayı	Ülke	Sayı
Güney Afrika	11	Güney Afrika	12	Etiyopya	1
Mısır	5	Mısır	6	Güney Afrika	13
Tunus	2	Nijerya	1	Mısır	5
Uganda	1	Tunus	1	Tunus	1
TOPLAM	19	TOPLAM	20	TOPLAM	20

Kaynak: ARWU, 2018; ARWU, 2019; ARWU, 2020

Tablo 9’da ARWU’nun web sayfasında yayımladığı son 3 sıralama listesinde yer alan Afrika üniversitelerinin ülkelere göre dağılımına yer verilmiştir. Bu sistemin web sayfasında yayımlanmış son üç sıralama listeleri 2018, 2019 ve 2020 yıllarına aittir. Tablo 9’daki verilere göre ARWU’nun açıkladığı son üç sıralama listesine Afrika’dan giren üniversite sayısı 2018 yılında 19 iken, 2019 ve 2020 yılındaki listelere artış göstererek 20’şer üniversite girmiştir. Güney Afrika Cumhuriyeti, Mısır ve Tunus’tan üniversiteler her üç sıralama listesinde de yer alabilmişken; Uganda, Nijerya ve Etiyopya’dan birer üniversite sırasıyla 2018, 2019 ve 2020 yılındaki sıralama listelerinde yer almıştır.

2018 yılında açıklanan sıralamada 1500’den fazla üniversiteyi değerlendiren ARWU, en iyi 500 üniversiteyi yayımlamış ve 501-1000 aralığında yer alan üniversiteleri ise “Dünyanın En İyi 500 Üniversitesi Adayları” olarak değerlendirmiştir. ARWU’nun 2018 yılındaki en iyi 500 üniversite sıralamasında Güney Afrika Cumhuriyeti, Mısır, Tunus ve Uganda’dan toplam 19 üniversite yer almıştır. Bu sıralama listesinde Güney Afrika Cumhuriyeti’nden 11 üniversite bulunurken, Mısır’dan 5, Tunus’tan 2 ve Uganda’dan ise sadece 1 üniversite bu listeye girmiştir.

ARWU’nun 2019 yılında açıkladığı üniversite sıralamasında dünya çapında 1800 üniversite değerlendirilmeye alınmış ve bunlar arasından en iyi ilk 1000 üniversite yayımlanmıştır. Afrika ülkeleri Güney Afrika Cumhuriyeti, Mısır, Nijerya ve Tunus’tan toplam 20 üniversite bu sıralama listesine girmiştir. ARWU’nun ilk 1000 üniversitesi arasına Güney Afrika Cumhuriyeti’nden 12 üniversite girerken; Mısır’dan 6, Nijerya ve Tunus’tan ise 1’er üniversite bu sıralama listesinde yer almıştır.

2020 yılında ARWU tarafından dünya genelinden 1800 üniversitenin değerlendirildiği ve ilk 1000 üniversitenin açıklandığı sıralama listesinde ise Afrika ülkeleri Güney Afrika Cumhuriyeti, Mısır, Etiyopya ve Tunus’tan toplam 20 üniversite bulunmaktadır. Bu sıralama listesine Güney Afrika Cumhuriyeti’nden 13, Mısır’dan 5, Etiyopya ve Tunus’tan ise 1’er üniversite girmiştir.

3.5. Center for World University Rankings (CWUR) Sıralama Sisteminde Afrika Üniversiteleri

Tablo 10’da CWUR’un web sayfasındaki son 3 sıralama listesinde yer alan Afrika üniversitelerinin ülkelere göre dağılımına yer verilmiştir. CWUR’un 2018 yılındaki sıralama listesinde ilk 1000 üniversite sıralanmış ve bu listeye 5 Afrika ülkesinden 14 üniversite girebilmiştir. Bununla beraber dünya genelinden 2000 üniversitenin bulunduğu 2019 sıralama listesinde 18 ülkeden 62 üniversite; yine 2000 üniversitenin sıralandığı 2020 listesinde ise 16 ülkeden 58 üniversite listeye girmiştir.

Tablo 10: CWUR Sıralamasında Yer Alan Afrika Üniversitelerinin Ünelere Göre Dağılımı

2018-2019		2019-2020		2020-2021	
Ülke	Sayı	Ülke	Sayı	Ülke	Sayı
Güney Afrika	7	Cezayir	3	Cezayir	2
Mısır	4	Demokratik Kongo	1	Etiyopya	4
Nijerya	1	Etiyopya	5	Fas	4
Tunus	1	Fas	4	Gana	2
Uganda	1	Gana	2	Güney Afrika	13
		Güney Afrika	13	Kamerun	1
		Kamerun	1	Kenya	1
		Kenya	1	Malawi	1
		Malawi	1	Mısır	18
		Mısır	18	Nijerya	2
		Mozambik	1	Senegal	1
		Nijerya	4	Tanzanya	1
		Senegal	1	Tunus	5
		Tanzanya	1	Uganda	1
		Tunus	3	Zambiya	1

59 | Afrika'da Yükseköğretim Kurumları: Uluslararası Üniversite Sıralama Sistemleri Bağlamında Bir İnceleme

		Uganda	1	Zimbabve	1
		Zambiya	1		
		Zimbabve	1		
TOPLAM	14	TOPLAM	62	TOPLAM	58

Kaynak: CWUR, 2018; CWUR, 2019; CWUR, 2020

CWUR'un 2018 yılı dünya üniversiteleri sıralama listesine 7 üniversiteyle giren Güney Afrika Cumhuriyeti, en fazla üniversitenin sıralamaya girebildiği Afrika ülkesidir. Bu ülkeyi 4 üniversiteyle Mısır takip etmektedir. Ayrıca 2018 listesine 1'er üniversitesi giren Tunus, Uganda ve Nijerya, en az üniversitesinin sıralamaya girdiği Afrika ülkeleridir. Öte yandan 2000 üniversitenin yer aldığı hem 2019 hem de 2020 listelerinde ise Mısır 18 üniversiteyle, Güney Afrika Cumhuriyeti 13 üniversiteyle sıralamalarda yer almıştır. Tunus'un CWUR 2018 listesinde 1 üniversitesi bulunmasına rağmen, 2019 yılında 3, 2020 yılında ise 5 üniversitesi girmiştir. 2018 listesinde 1 üniversitesi bulunan Uganda ise yine benzer şekilde hem 2019 hem de 2020 listelerinde 1 üniversiteyle yer almıştır.

Tablodaki verilere göre değerlendirmeye alınan ve sıralama listesinde yer alan üniversite sayısının artmasıyla listeye giren kıta üniversitesi sayısının da arttığı görülmektedir. Öte yandan 2019 listesinde 1'er üniversitesi bulunan Demokratik Kongo Cumhuriyeti ile Mozambik'in 2020 yılında hiçbir üniversitesi listeye girememiştir.

3.6. University Ranking by Academic Academic Performance (URAP) Sıralama Sisteminde Afrika Üniversiteleri

Tablo 11'de URAP'ın web sayfasındaki son 3 sıralama listesinde yer alan Afrika üniversitelerinin ülkelere göre dağılımına yer verilmiştir. URAP'ın son üç yıla ait sıralama listelerinin üçünde de dünya çapındaki 2500 üniversitenin sıralamalarına yer verilmiştir. 2017-2018 ile 2018-2019 listelerinde toplam 21 Afrika ülkesinden üniversite yer alırken, 2019-2020 listesinde ise toplam 23 Afrika ülkesinin üniversiteleri sıralamaya girmiştir. Bununla beraber 2017-2018 listesinde toplam 108 Afrika üniversitesi bulunurken, hem 2018-2019 hem de 2019-2020 listelerinde toplam 111 Afrika üniversitesi sıralamada yer almıştır. Ayrıca tablodaki verilerden hareketle 2017-2018 ve 2018-2019 listelerinde yer almayan Mozambik ve Demokratik Kongo'daki üniversiteler, 2019-2020 listesinde 1'er üniversiteyle sıralama listelerine girmiştir.

Tablo 11: URAP Sıralamasında Yer Alan Afrika Üniversitelerinin Ükelere Göre Dağılımı

2017-2018		2018-2019		2019-2020	
Ülke	Sayı	Ülke	Sayı	Ülke	Sayı
Botswana	1	Botswana	1	Botswana	1
Cezayir	14	Cezayir	14	Cezayir	11

60 | Halil İbrahim KOÇ

Etiyopya	6	Etiyopya	7	Demokratik Kongo	1
Fas	8	Fas	8	Etiyopya	8
Gana	4	Gana	4	Fas	10
Güney Afrika	18	Güney Afrika	18	Gana	4
Kamerun	1	Kamerun	1	Güney Afrika	18
Kenya	4	Kenya	5	Kamerun	1
Malawi	1	Malawi	1	Kenya	4
Mauritius	1	Mauritius	1	Malawi	1
Mısır	25	Mısır	27	Mauritius	1
Namibya	1	Namibya	1	Mısır	25
Nijerya	7	Nijerya	6	Mozambik	1
Rwanda	1	Rwanda	1	Namibya	1
Senegal	1	Senegal	1	Nijerya	6
Sudan	1	Sudan	1	Rwanda	1
Tanzanya	2	Tanzanya	2	Senegal	1
Tunus	8	Tunus	8	Sudan	1
Uganda	2	Uganda	2	Tanzanya	3
Zambiya	1	Zambiya	1	Tunus	8
Zimbabwe	1	Zimbabwe	1	Uganda	2
				Zambiya	1
				Zimbabwe	1
TOPLAM	108	TOPLAM	111	TOPLAM	111

Kaynak: URAP, 2018; URAP, 2019; URAP, 2020

Öte yandan her üç sıralama listesine en fazla üniversitesi giren ülke Mısır olmuştur. 2017-2018 listesinde 25 üniversitesi bulunan Mısır'ın, 2018-2019 listesinde 27, 2019-2020 listesinde ise 25 üniversitesi yer almıştır. Mısır'ı her üç listede de 18 üniversitesi bulunan Güney Afrika Cumhuriyeti takip etmiştir. Bununla beraber Etiyopya'nın URAP'ın sıralama listesine giren üniversite sayısı, 2017-2018 ve 2018-2019 yıllarında 14 iken, bu sayı 2019-2020 sıralama listesinde 8'e düşmüştür. Etiyopya'nın sıralamaya giren üniversite sayısındaki bu düşüş oldukça dikkat çekici görünmektedir.

3.7. Webometrics Sıralama Sisteminde Afrika Üniversiteleri

Webometrics sıralama sistemi web sayfasında, her yıl yeni bir metodoloji kullanıldığı için sonuçların nesnel karşılaştırılamamasından ve üniversitelerin sıralamadaki mevcut konumlarını yukarıya taşımalarının sadece performanslarını artırmalarıyla ilgili olmamasından dolayı sadece güncel sıralamalar yayımlanmaktadır (Webometrics, 2020). Webometrics'in bu politikasından dolayı çalışmanın bu kısmında sadece güncel yayınlanmış sıralama listesi (2020) esas alınmıştır. Bu sıralama listesinde 200 ülkeden 30.000'den fazla üniversite sıralamada yer almıştır. Bu çerçevede güncel sıralama listesinde ilk 2000 üniversite sıralaması değerlendirilmiştir.

Tablo 12: Webometrics Sıralamasında Yer Alan Afrika Üniversitelerinin Ülkelere Göre Dağılımı

2020	
Ülke	Sayı
Cezayir	2
Etiyopya	1
Fas	2
Gana	2
Güney Afrika	13
Kenya	2
Mısır	12
Nijerya	5
Sudan	1
Tanzanya	1
Uganda	1

TOPLAM	42
--------	----

Kaynak: Webometrics, 2020

Tablo 12’de Webometrics’in web sayfasındaki güncel sıralama listesinde yer alan Afrika üniversitelerinin ülkelere göre dağılımına yer verilmiştir. 11 Afrika ülkesinden toplam 42 üniversite bu sıralama listesinde ilk 2000’de yer almıştır. 13 üniversiteyle Güney Afrika Cumhuriyeti, 12 üniversiteyle Mısır, bu sıralama listesinde en fazla üniversitenin yer aldığı Afrika ülkeleridir. Etiyopya, Sudan, Tanzanya ve Uganda’dan ise sadece 1 üniversite, bu sıralama listesinde ilk 2000’e girmiştir.

3.8. Güncel Sıralama Listelerine Göre İlk 500’de Yer Alan Afrika Üniversiteleri

Araştırma kapsamında esas alınan sıralama sistemlerinin son yayımladıkları listelerdeki ilk 500’de bulunan Afrika üniversitelerine yer verilmiştir. Tablo 13’te verilen bulgulara göre, THE ve QS’in son yayımladıkları listenin 2021 yılına ait olduğu; CWUR’un sıralama listesinin ise 2020-2021 dönemi olarak yayımlandığı görülmektedir. Öte yandan ARWU ve Webometrics’in yayımladıkları son listelerin 2020 yılına ait sıralama listeleri olduğu, URAP’ın sıralama listesinin ise 2019-2020 dönemine ait olduğu tespit edilmiştir.

Sıralama sistemleri dünyanın farklı ülkelerinden belirli sayıdaki üniversiteyi çeşitli göstergelere göre sıralamaktadır. Bununla beraber sistemlerin sıralama yaparken kullandıkları metodolojiler de farklılık göstermektedir. Bu sebeple üniversitelerin sıralamalarındaki yerlerinin farklılık arz ettiği görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada yapılan karşılaştırma Afrika üniversitelerinin sıralamalarındaki konumunu farklı sistemlerin sıralamalarına göre belirlemeyi amaçlamaktadır.

Tablo 13: Güncel Sıralamalarda İlk 500’e Giren Afrika Üniversiteleri

<i>Sıralama Sistemi</i>	<i>Sıra</i>	<i>Üniversite</i>	<i>Ülke</i>
THE (2021)	155	Cape Town Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti
	201-250	Witwatersrand Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti
	251-300	Stellenbosch Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti
	351-400	KwaZulu-Natal Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti
	401-500	Aswan Üniversitesi	Mısır
	401-500	Durban Teknoloji Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti
	401-500	Ibadan Üniversitesi	Nijerya
	401-500	Makerere Üniversitesi	Uganda
	401-500	Mansoura Üniversitesi	Mısır

63 | Afrika'da Yükseköğretim Kurumları: Uluslararası Üniversite Sıralama Sistemleri Bağlamında Bir İnceleme

QS (2021)	220	Cape Town Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti
	403	Witwatersrand Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti
	411	Kahire Amerikan Üniversitesi	Mısır
	439	Johannesburg Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti
	456	Stellenbosch Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti
ARWU (2020)	201-300	Cape Town Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti
	201-300	Witwatersrand Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti
	401-500	Kahire Üniversitesi	Mısır
	401-500	Stellenbosch Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti
	401-500	Pretoria Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti
CWUR (2020-2021)	268	Cape Town Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti
	275	Witwatersrand Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti
	429	Stellenbosch Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti
	477	KwaZulu-Natal Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti
URAP (2019-2020)	254	Cape Town Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti
	366	KwaZulu-Natal Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti
	371	Witwatersrand Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti
	393	Kahire Üniversitesi	Mısır
	417	Stellenbosch Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti
	462	Pretoria Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti
Webometrics (2020)	265	Cape Town Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti
	411	Witwatersrand Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti

420	Stellenbosch Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti
441	Pretoria Üniversitesi	Güney Afrika Cumhuriyeti

Kaynak: THE, 2021; QS, 2021; ARWU, 2020; CWUR, 2020; URAP, 2020; Webometrics, 2020

Tablo 13'teki verilere göre değerlendirmeye alınan 6 sıralama listesinde ilk 500'e giren Afrika üniversitesi sayısı toplam 32'dir. Bu sıralamalarda en fazla üniversitesi bulunan Afrika ülkesi ise Güney Afrika Cumhuriyeti'dir. Öyle ki THE ve URAP sıralamalarında 5; QS, ARWU, CWUR ve Webometrics sıralamalarında ise 4 Güney Afrika Cumhuriyeti üniversitesi ilk 500'de kendisine yer bulabilmiştir. Üstelik CWUR ve Webometrics'in son sıralama listesinde Afrika'dan ilk 500'e giren üniversitelerin hepsi Güney Afrika Cumhuriyeti üniversiteleridir. Bu durumdan hareketle Afrika ülkeleri arasında üniversitelerinin dünya sıralamalarında önemli sıralarda bulunduğu ülke, Güney Afrika Cumhuriyeti olarak görülmektedir. Ayrıca Güney Afrika Cumhuriyeti'nde Cape Town Üniversitesi, Afrika üniversiteleri arasında tüm sıralamalarda en yüksek sıralamaya sahip üniversite konumundadır. Yine Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki Witwatersrand Üniversitesi ise THE, QS, ARWU, CWUR ve Webometrics'te Afrika üniversiteleri arasında en yüksek konuma sahip ikinci üniversitedir. Türkiye menşeli URAP sisteminde ise Güney Afrika Cumhuriyeti'nden KwaZulu-Natal Üniversitesi, Afrika üniversiteleri arasında en yüksek ikinci sırada yer alabilmiştir.

Çalışma kapsamında esas alınan sistemlerin son sıralama listelerindeki ilk 500 üniversite arasında Afrika'dan en fazla sayıda üniversitesi yer alan ikinci ülke ise Mısır'dır. THE sıralamasında Mısır'dan 2 üniversite yer alırken; QS, ARWU ve URAP sıralamalarında ise 1 Mısır üniversitesi ilk 500'de kendisine yer bulabilmiştir. Aswan Üniversitesi THE sıralamasında ilk 500'de bulunuyorken; Kahire Amerikan Üniversitesi QS sıralamasında, Kahire Üniversitesi ise ARWU ve URAP'ın son sıralama listelerinde ilk 500'e girebilmiştir.

Öte yandan araştırmada değerlendirmeye alınan THE sisteminde ilk 500'de üniversitesi yer alan diğer Afrika ülkeleri ise Nijerya ve Uganda'dır. Diğer sistemlerin sıralama listelerinde üniversitesi bulunmayan bu ülkelerin 1'er üniversitesi THE'nın yayımladığı son sıralama listelerinde ilk 500'de yer almaktadır. Nijerya'dan Ibadan Üniversitesi THE'nın son sıralama listesinde ilk 500'de yer alırken, Uganda'dan ise Makerere Üniversitesi bu sıralamada ilk 500'e girebilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Afrika kıtasındaki üniversitelerin toplam sayısı, uluslararası yükseköğretim rehberi ve araştırma platformunun verilerine göre 1225 olarak tespit edilmiştir. Bu sayıya göre Afrika'daki resmi niteliğe sahip üniversiteler, dünya genelindeki toplam 13.723 yükseköğretim kurumunun %8.9'unu teşkil etmektedir. Bu üniversitelerin 586'sının kamu, 601'inin ise özel statüde hizmet verdiği Afrika'da⁶, ülke başına düşen üniversite sayısı ise yaklaşık 22'dir. Bununla beraber kıtada en fazla üniversitenin yer aldığı bölgenin 380 üniversiteyle Doğu Afrika olduğu; en fazla üniversiteye sahip ülkenin ise 160 yükseköğretim kurumuyla Batı Afrika ülkesi Nijerya'nın olduğu tespit edilmiştir. Afrika'da en az

⁶ Geriye kalan 38 üniversitenin kamu ya da özel statüde olup olmadığı belirlenememiştir (UniRank, 2020). Erişim tarihi: 25 Ekim 2020

üniversitenin bulunduğu bölge ise Güney Afrika'dır. Güney Afrika bölgesinde 5 ayrı ülkede toplam 50 üniversite bulunmaktadır.

Bölgelerin ülke sayısına göre üniversite dağılımları ise kıtadaki üniversiteler konusunda farklı bir çerçeveye ortaya koymaktadır. Zira 380 üniversiteyle en fazla üniversitenin bulunduğu bölge olan Doğu Afrika'da 19 ülke bulunurken, 355 üniversitenin bulunduğu Batı Afrika'da ise sadece 15 ülke yer almaktadır. Bu durumda bölgeler ülke başına düşen üniversite sayısına göre sıralandığında, ülke başına en fazla üniversitenin düştüğü bölge Kuzey Afrika olmaktadır. Nitekim 7 ülke (Fas, Mısır, Tunus, Libya, Cezayir, Sudan ve Güney Sudan) ve 346 üniversitenin bulunduğu Kuzey Afrika'da, ülke başına düşen üniversite sayısı 50'dir. Ayrıca 3 Afrika ülkesinde resmi olarak hizmet veren üniversite bulunmazken, farklı bölgelerdeki 7 ülkede ise sadece 1 üniversite yükseköğretim hizmeti vermektedir. Bu verilere göre Afrika kıtasındaki yükseköğretim hizmetinin ülke ve bölgeler arasında dengesiz bir dağılıma sahip olduğu söylenebilir.

Mevcut literatürde Afrika kıtasındaki üniversitelerin uluslararası düzeydeki konumuyla ilgili doğrudan ve kıtanın tamamını kapsayan bütünsel bir çalışma yer almamaktadır. Fakat çalışmanın giriş kısmında uluslararası sıralama sistemleri bağlamında yapılmış Afrika üniversiteleri çalışmalarına değinilmiştir (Boshoff, 2009; Docampo, 2020; Matthews, 2012; Okebukola, 2011). Bu çalışmaların kapsamı genellikle belirli ülke ve sıralama sistemleriyle sınırlandırılırken, bu çalışmada ise Afrika ülkelerinin üniversitelerinin genelini mevcut durumu ve konumları ele alınmıştır. Docampo (2020) tarafından yapılan çalışmada Afrika üniversitelerinin ARWU'nun 2019 yılındaki sıralamalarındaki konumu, başka kaynaklardan elde edilen verilerle yeniden değerlendirilmiştir. Böylece ARWU'nun 2019 yılındaki sıralamasına 32 Afrika ülkesinden 200 üniversitenin yer alabileceği sonucuna ulaşırlarken; bu çalışmada ise elde edilen verilere göre ARWU'nun 2019 yılı sıralamasına sadece 4 ülkeden 20 üniversite girmiştir.

Afrika üniversitelerinin dünya üniversiteleri sıralamasındaki konumlarının betimlenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada, üniversiteleri farklı ölçütlere göre sıralayan 6 sıralama sistemi esas alınmıştır. Bu sistemler arasındaki 5 sıralama sisteminin son 3 yılda web sayfalarında yayımladıkları sıralamalar değerlendirilirken; araştırmada kullanılan bir diğer sistem olan Webometrics'in sıralamalarını her yıl güncelleyerek yayımlaması ve eski listelere web sayfasında yer vermemesi nedeniyle, sadece 2020 yılı güncel sıralama listesi dikkate alınmıştır. Benzer şekilde çalışmada esas alınan 5 sistemin sıralama yaparken değerlendirdikleri ve sıralama listelerinde yer verdikleri üniversite sayıları en fazla 2500 iken; Webometrics ise 30.000'den fazla üniversiteyi sıralamaktadır. Bu nedenle Webometrics'in güncel sıralama listesinde yer alan ilk 2000 üniversite arasındaki Afrika üniversiteleri değerlendirilmiştir.

THE'nın son üç yıllık sıralama listesinde değerlendirmeye alınan üniversite sayısının artışına paralel olarak listeye giren Afrika üniversitesi sayısı da artmıştır. THE'nın 1250 üniversiteyi sıraladığı 2019 yılı listesinde Afrika menşeli 47 üniversite bulunurken, 1400 üniversiteyi sıraladığı 2020 yılı listesinde 56, 1500'den fazla üniversiteyi sıraladığı 2021 listesinde ise 63 üniversite yer almıştır. THE'nın son üç yıllık sıralamalarında en fazla üniversitesi bulunan Afrika üniversiteleri ise sırasıyla Mısır, Güney Afrika Cumhuriyeti ve Cezayir'dir.

THE'nın aksine QS sıralama sisteminin son 3 yıllık sıralamasında yer alan Afrika üniversitesi sayısının düşüş gösterdiği görülmüştür. QS'nin 2019 yılında 1019 üniversiteyi sıraladığı listede 4 ülkeden

17 üniversite yer alırken; bu sayı 1002 üniversiteye yer verdiği 2020 sıralamasında 2 ülkeden 13 üniversiteye, 1029 üniversiteyi değerlendirdiği 2021 listesinde ise yine 2 ülkeden 11 üniversiteye düşmüştür. Ayrıca QS'nin üç sıralamasında üniversiteleri bulunan Güney Afrika Cumhuriyeti ve Mısır'ın, bu listelere giren üniversite sayıları da benzer şekilde düşüş göstermiştir. Bu sistemin 2019 yılında yayımladığı listede 1'er üniversitesi bulunan Fas ve Kenya'dan 2020 ve 2021 sıralamalarına ise hiçbir üniversite girememiştir.

ARWU'nun son üç sıralama listesine giren Afrika menşeli üniversite sayısının ülkelere göre farklılık gösterse de, toplamda istikrar taşıdığı çalışmada elde edilen bir diğer bulgudur. 2018, 2019 ve 2020 sıralamalarını web sayfasında yayımlayan ARWU, 2018 yılında 1500'den fazla üniversiteyi değerlendirirken 2019 ve 2020 yıllarında ise 1800'den fazla üniversiteyi değerlendirmiştir. Son üç sıralamada da 1000 üniversiteyi sıralayan ARWU'nun 2018 yılı listesinde 19, 2019 yılı listesinde 20 ve 2020 listesinde de yine 20 Afrika üniversitesi yer almayı başarmıştır. Her üç listede en fazla üniversitesinin yer aldığı Afrika ülkeleri THE ve QS sıralamalarına benzer şekilde Güney Afrika Cumhuriyeti ve Mısır'dır.

Bir diğer sıralama sistemi olan CWUR'un son üç yıllık sıralamasında da THE sıralamalarına benzer şekilde, listede yer alan Afrika üniversitesi sayısında artış görülmüştür. CWUR'un ilk 1000 üniversiteyi sıraladığı 2018-2019 listesinde Afrika'nın 5 ülkesinden toplam 14 üniversite yer alırken; 2000 üniversiteyi sıraladığı 2019-2020 sıralamasında 18 ülkeden 62, 2020-2021 listesinde ise 16 ülkeden 58 üniversite bulunmaktadır. 2019-2020 sıralamasında 1'er üniversitesi bulunan Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Mozambik'in, 2020-2021 sıralama listesine ise hiçbir üniversitesi girememiştir. Her üç listede de en fazla üniversitesi bulunan ülkeler yine Güney Afrika Cumhuriyeti ve Mısır'dır.

Dünya genelinden 2500 üniversiteyi değerlendirerek sıralayan URAP'ın son üç yılda yayımladığı dünya üniversiteleri sıralama listelerine giren Afrika üniversitesi sayılarının ciddi farklılık göstermediği, bu sebeple belirli düzeyde istikrara sahip olduğu söylenebilir. Nitekim URAP'ın 2017-2018 sıralamasında Afrika'nın 21 ülkesinden 108 üniversite yer alırken; bu sistemin 2018-2019 sıralamasına 21 ülkeden 111 üniversite, 2019-2020 sıralamasına ise 23 ülkeden yine 111 üniversite girebilmiştir. Diğer sistemlerine sıralamalarına benzer şekilde URAP'ta da en fazla üniversitesi bulunan ülkeler Mısır ve Güney Afrika Cumhuriyeti'dir. Ayrıca Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Mozambik'in 2017-2018 ve 2018-2019 sıralamalarına hiçbir üniversiteleri girememesine rağmen, 2019-2020 sıralamalarında 1'er üniversiteleri yer almıştır.

Webometrics'in son güncel sıralama listesinin esas alınması sonucunda, Afrika'nın 11 ülkesinden 42 üniversitenin bu sıralamada ilk 2000'de yer aldığı tespit edilmiştir. Diğer sıralamalarda olduğu gibi bu sıralamada da en fazla üniversitesi bulunan ülkeler Güney Afrika Cumhuriyeti ve Mısır'dır. Ayrıca bu sıralamada dikkati çeken bir diğer unsur ise Nijerya'dan 5 üniversitenin listede yer almasıdır. 160 üniversitesi bulunan Nijerya'nın 6 üniversitesinin girdiği THE ve URAP sıralamalarından sonra en fazla üniversitesinin yer aldığı sıralama ise Webometrics'tir. Bu sistemin 2020 yılındaki sıralama listesine Nijerya'dan 5 üniversite girmiştir.

Çalışmada ayrıca araştırma kapsamında esas alınan sistemlerin güncel sıralama listelerinde ilk 500'de bulunan Afrika menşeli üniversiteler tespit edilmiştir. THE'nin 2021 yılında yaptığı sıralamada Güney Afrika Cumhuriyeti'nden 5 üniversite bulunurken; aynı listede Mısır'dan 2 üniversite, Nijerya ve

Uganda'dan ise 1'er üniversite yer almıştır. CWUR ve Webometrics'in son yaptığı sıralamada Afrika'dan sadece Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki üniversiteler ilk 500'e girerken; QS, ARWU ve URAP'ta ise yine Güney Afrika Cumhuriyeti'yle birlikte Mısır'dan üniversitelerin bulunduğu görülmüştür. Buradan hareketle ilk 500'e giren Afrika üniversiteleri hususunda en çeşitli sıralamanın THE tarafından yayımlanan sıralama listesi olduğu söylenebilir. Bununla beraber Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki Cape Town Üniversitesi, sıralamalarda en yüksek konuma sahip Afrika menşeli üniversitedir. Bu üniversiteyi 5 sıralama listesinde Witwatersrand Üniversitesi (Güney Afrika Cumhuriyeti) takip ederken, URAP'ın sıralamasında ise KwaZulu-Natal Üniversitesi (Güney Afrika Cumhuriyeti) ikinci en yüksek sıralamaya sahip üniversite olmuştur. Güney Afrika Cumhuriyeti üniversiteleri dışında en yüksek sıralamaya sahip üniversiteler ise Mısır üniversiteleridir. THE'nın sıralamasında 401-500 aralığında bulunan Aswan Üniversitesi, QS'nin sıralamasında 411. sırada yer alan Kahire Amerikan Üniversitesi, ARWU'nun sıralamasında 401-500 aralığında ve URAP'ın sıralamasında 393. sırada yer alan Kahire Üniversitesi bu ülkeye ait üniversitelerdir.

Bu çalışmada Afrika'daki üniversitelerin sadece uluslararası sıralama sistemlerinde konumunu belirlemek ve var olan durumu betimlemek amaçlandığı için, mevcut durumun nedenleri ve Afrika yükseköğreniminin küresel düzlemde geleceği hakkında bir değerlendirme yapılmamıştır. Bu nedenle konuyla ilgili daha kapsamlı çalışmaların yapılması ve bu çalışmalarda küresel sistemin yapısal ve eleştirel analizi odağa alınarak yükseköğretim alanında oluşturulan ve yeniden üretilen eşitsizliklerin değerlendirilmesi önerilmektedir. Yine alan yazındaki boşluk dikkate alınarak Afrika'daki bölge ve ülkeler özelinde bu çalışmada kullanılmayan diğer uluslararası sıralama sistemlerinin esas alındığı ve bu sistemlerin gösterge verilerinin kapsamlı bir şekilde değerlendirildiği çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Academic Ranking of World Universities [ARWU]. (2018). *Academic Ranking of World Universities 2018*. <http://www.shanghairanking.com/ARWU2018.html>.
- Academic Ranking of World Universities [ARWU]. (2019). *Academic Ranking of World Universities 2019*. <http://www.shanghairanking.com/ARWU2019.html>.
- Academic Ranking of World Universities [ARWU]. (2020). *Academic Ranking of World Universities 2020*. <http://www.shanghairanking.com/ARWU2020.html>.
- Bastedo, M., N., & Bowman, N., A. (2011). College rankings as an interorganizational dependency: Establishing the foundation for strategic and institutional accounts. *Research in Higher Education*, 52(1), 3-23. <https://doi.org/10.1007/s11162-010-9185-0>.
- Boshoff, N., (2009). Shanghai Academic Ranking of World Universities (ARWU) and the 'big five' South African research universities. *South African Journal of Higher Education*, 23(4), 635-655. <http://doi.org/10.4314/sajhe.v23i4.51056>.
- Bowen, G., A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40. <http://doi.org/10.3316/QRJ0902027>.
- Center for World University Rankings [CWUR]. (2018). *World University Rankings 2018-19*. <https://cwur.org/2018-19.php>.

- Center for World University Rankings [CWUR]. (2019). *World University Rankings 2019-20*. <https://cwur.org/2019-20.php>.
- Center for World University Rankings [CWUR]. (2020). *World University Rankings 2020-21*. <https://cwur.org/2020-21.php>.
- Cuthbert, R. (2011). University rankings, diversity, and the new landscape of higher education. *International Journal of Lifelong Education*, 30(1), 119-121. <https://doi.org/10.1163/9789087908164>.
- Damar, M., Özdağoğlu, G., & Özveri, O. (2020). Bilimsel üretkenlik bağlamında dünya sıralama sistemleri ve Türkiye'deki üniversitelerin mevcut durumu. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 107-123. <https://doi.org/10.32329/uad.792205>.
- Docampo, D. (2020). African Universities and the 2019 edition of the Shanghai ranking. *AtlantTic Technical Report*. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.14577.63841>.
- Doğan, G. (2017). *Akademik performans odaklı uluslararası üniversite sıralama sistemlerinin genel sıralamalarına ve ölçütlerine göre değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Eraslan, İ. (2015). Üniversitelerin uluslararası görünürlüğü: akademik performans ve üniversite marka değeri ilişkisi. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 8(1), 37-47. <https://doi.org/10.18221/bujss.19128>.
- İsmail, E., M. (2010, December 6-8). *Ranking of universities* [Sunulmuş Bildiri]. 2nd International Conference on Assessing Quality in Higher Education, Lahore, Pakistan.
- Jesensek M. (2006). Why the rankings are important?. *Katedra (Maribor)*, 1(4), 6-7.
- Marconi, G., & Ritzen, J. (2015). Determinants of international university rankings scores. *Applied Economics*, 47(57), 6211-6227. <https://doi.org/10.1080/00036846.2015.1068921>.
- Matthews, A., P. (2012). South African universities in world rankings. *Scientometrics*, 92(3), 675-695. <https://doi.org/10.1007/s11192-011-0611-7>.
- Okebukola, P. (2011, 27-30 June). *Nigerian universities and world ranking: issues, strategies and forward planning* [Sunulmuş Bildiri]. AVCNU Conference, Covenant University, Ota.
- Özkan, M. (2015). Üniversite sıralama sistemleri. İçinde A. Aypay (Ed.), *Türkiye'de Yükseköğretim Alanı, Kapsamı ve Politikaları* (ss. 341-368). Pegem Akademi.
- Quacquarelli Symonds World University Ranking [QS]. (2019). *QS World University Ranking 2019*. <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2019>.
- Quacquarelli Symonds World University Ranking [QS]. (2020). *QS World University Ranking 2020*. <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2020>.
- Quacquarelli Symonds World University Ranking [QS]. (2021). *QS World University Ranking 2021*. <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2021>.
- Saka, Y., & Yaman, S. (2011). Üniversite sıralama sistemleri; kriterler ve yapılan eleştiriler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(2), 72-79. <http://www.doi.org/10.5961/jhes.2011.012>.

- Times Higher Education [THE]. (2019). *World University Rankings 2019*.
<https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2019/world-ranking>.
- Times Higher Education [THE]. (2020). *World University Rankings 2020*.
<https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2020/world-ranking>.
- Times Higher Education [THE]. (2021). *World University Rankings 2021*.
<https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2021/world-ranking>.
- University Ranking by Academic Performance [URAP]. (2018). *World Ranking 2018-2019*.
<https://www.urapcenter.org/Rankings/2018-2019/world-2018>.
- University Ranking by Academic Performance [URAP]. (2019). *World Ranking 2019-2020*.
https://www.urapcenter.org/Rankings/2019-2020/World_Ranking_2019-2020.
- University Ranking by Academic Performance [URAP]. (2020). *World Ranking 2019-2020*.
https://www.urapcenter.org/Rankings/2020-2021/World_Ranking_2020-2021.
- Webometrics (2020, April 4). *World Ranking*. <http://www.webometrics.info/en/world>.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (8. Baskı). Seçkin Yayıncılık.